

๑

คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทวิจารณ์
รางวัลกองทุน
หม่อมหลวงบุญเหลือ
เทพยสุวรรณ
ปี ๒๕๓๖

โครงการวิจัย เครือข่ายการวิจารณ์ศิลปะ
การวิจัยและพัฒนา (สกว.)

ความเห็นของคณะกรรมการคัดเลือก
บทวิจารณ์วรรณกรรมดีเด่น
กองทุนหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

คณะกรรมการคัดเลือกบทวิจารณ์วรรณกรรมดีเด่นประจำปี 2536 ได้พิจารณาบทวิจารณ์วรรณกรรมซึ่งมีผู้ส่งเข้ามารับการพิจารณา และมีมติเป็นเอกฉันท์ให้บทวิจารณ์วรรณกรรมของ บรรณ ประลองบรรณ ได้รับรางวัลบทวิจารณ์วรรณกรรมดีเด่น ประจำปี 2536 โดยมีเหตุผลต่อไปนี้

บทวิจารณ์ของบรรณ ประลองบรรณ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้แต่งกับผู้อ่าน โดยที่สามารถชี้ให้เห็นลักษณะเฉพาะของงานแต่ละชิ้นด้วยวิธีการที่ชวนให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ ที่จะติดตามอ่านตัววรรณกรรมนั้นๆ ผู้วิจารณ์วางตัวเป็นกลางในการวินิจฉัยคุณค่าของงาน สามารถชี้ให้เห็นทั้งจุดเด่นและจุดด้อยของงานเหล่านั้นได้อย่างน่าเชื่อถือ

ในการนำเสนอ ผู้วิจารณ์สามารถแสดงความคิดเห็นวิจารณ์ด้วยสำนวนภาษาที่เรียบง่ายและตรงประเด็น ยิ่งกว่านั้นยังชี้ให้เห็นแก่นแท้ของงานซึ่งมีรูปแบบอันหลากหลาย และมีเนื้อหาสาระที่ชวนให้เกิดความคิดต่อเนื่องในเชิงพินิจชีวิตและสังคม

คณะกรรมการคัดเลือกบทวิจารณ์วรรณกรรมดีเด่น ประจำปี 2536 จึงมีความเห็นว่า สมควรที่จะมอบรางวัลบทวิจารณ์วรรณกรรมดีเด่นประจำปี 2536 แก่ บรรณ ประลองบรรณ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดงานวิจารณ์ที่มีคุณภาพในวงวรรณศิลป์ของไทยต่อไป

14 พฤศจิกายน 2536

ตัวอย่างบทวิจารณ์วรรณกรรม
ที่ได้รับรางวัลบทวิจารณ์วรรณกรรมดีเด่น
ประจำปี 2536

1. เมื่อไฟพรายเทียน
โดย บรรณ ประลองบรรณ
2. การเดินทางสู่ความจริงของผู้หญิงอีกคนหนึ่ง
โดย บรรณ ประลองบรรณ

เมื่อไฟพรางเทียน

โดย บรรณ ประลองบรรณ

กล่าวกันว่านักเขียนคนหนึ่งๆ มักจะพูดอยู่เรื่องเดียว เช่น เซอร์มัน เฮสเส่ พูดถึงความสัมพันธ์ของคนสองคนที่ส่งอิทธิพลต่อกัน ฟรานซ์ คาฟคา พูดถึงจิตวิญญาณของมนุษย์ที่หาทางออกไม่ได้ มาลา คำจันทร์ ก็คงไม่เป็นข้อยกเว้น หากติดตามงานของมาลา คำจันทร์ จะพบว่า "ความเปลี่ยนแปลง" เป็นแก่นเรื่องที่มาลาสนใจตลอดมา "เจ้าจันทร์-ผมหอม นิราศ พระธาตุอินทร์แขวน" ซึ่งได้รับรางวัลซีไรต์พูดถึงความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่เข้ามากระทบเจ้านางแห่งเมืองเชียงใหม่ "ไฟพรางเทียน" รวมเรื่องสั้นชุดใหม่ของมาลา คำจันทร์ก็เช่นกัน แก่นเรื่องของเรื่องสั้นทุกเรื่องว่าด้วยความเปลี่ยนแปลง มาลาใช้สังคมขนาดเล็กของไทยระดับหมู่บ้านเป็นฉาก เป็นสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการปะทะสังสรรค์กับภายนอก

เรื่องสั้นทั้ง 8 เรื่องใน "ไฟพรางเทียน" มีความโดดเด่นและเป็นอิสระจากกัน แต่ก็มีลักษณะเหมือนภาพย่อยเมื่อนำมาปะติดปะต่อกันแล้วจะได้เป็นภาพใหญ่ว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างเด่นชัด

ในเรื่องสั้นเรื่องแรก มาลาเสนอภาพสิ่งใหม่ที่แทรกเข้าไปในชุมชนอย่างที่เป็นเพียงสิ่งเล็กๆ และขยายขึ้นเรื่อยๆ จนถึงเรื่องสั้นเรื่องสุดท้ายเราจะเห็นว่า ความเปลี่ยนแปลงได้สถิตอยู่ในหมู่บ้านจนทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างสิ่งที่เคยดำรงอยู่เก่าก่อน กับสิ่งที่เข้ามาใหม่และความพยายาม

(8)

ที่จะให้สิ่งใหม่และสิ่งเก่านั้นอยู่ด้วยกันได้อย่างกลมกลืน อันเป็นจุดจบของเรื่องสุดท้าย

มองในระดับแก่นเรื่อง ใน "เจ้าจันทร์ผมหอมฯ" ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนใน "ไฟพรางเทียน" นอกเหนือจากความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อคนคนหนึ่งเช่นที่นำเสนอไว้ใน "เจ้าจันทร์ผมหอมฯ" แล้ว มาลาพยายามมองลึกลงไปอีกว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นอย่างไรและมีกระบวนการอย่างไร

เรื่องสั้นเรื่องแรกคือ "วันล้างใจ" กล่าวถึงคนจับกังที่หยุดทำบาปในวันพระเพื่อไปทำบุญ แต่ใจไม่สงบ เมื่อหลับตาลงก็ยัง "เห็นกึ่งปลานที่หัวเต" อยู่ มาลาอวดฝีมือการวาดภาพชนบทที่ดูเคลื่อนไหวมีชีวิต และสร้างเรื่องราวง่าย ๆ ว่าด้วยวิถีชีวิตคนจับกังแทรกเข้าไปในบรรยากาศเป็นภาพ Landscape ที่สวยด้วยวิถีชีวิตแบบเก่า เป็นชนบทที่พึ่งพาตัวเองได้ เป็นวิถีชีวิตที่กลมกลืนไปกับศาสนา ที่แม้จะเป็นพุทธศาสนาที่เน้นความเชื่อ ความศรัทธา Popular Buddhism แต่ก็ทำให้ชาวบ้านอยู่ในศีลในธรรม แม้จะละบาปชั่วคราวก็ตาม

มาลา บรรยายวิถีชีวิตของตัวเองในชั่วข้ามวันอย่างละเอียดถี่ถ้วน เราปฏิเสธไม่ได้เลยว่าตัวเรื่องเดินไปได้ก็ด้วยความสามารถทางภาษาของมาลา และในขณะเดียวกัน เราจะพบว่ามโนความหมายที่ชวนให้สะดุดใจกระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ของเรื่อง อย่างที่เราไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความจงใจของผู้เขียนที่จะแทรกเข้าไว้ วิธีการเช่นนี้น่าจะเรียกได้ว่าเป็นการเสนอเรื่องสั้นออกมา

เป็นภาพในเชิงจิตกรรม เพราะผู้เขียนทำหน้าที่เพียงหยิบภาพหนึ่งขึ้นมา
วาดให้เป็นภาพที่ตรงอยู่ในใจผู้อ่านมากที่สุด แล้วให้ผู้อ่านประมวลเอา
เองว่าเป็นภาพของอะไร การอ่านเรื่องสั้นในลักษณะนี้ ผู้อ่านจะถูกทิ้งให้
ขบคิดเอาเอง และมีสิทธิที่จะตีความภาพนั้นออกมาโดยอิสระภายในกรอบ
ที่ผู้เขียนตีวงไว้

กล่าวได้ว่า การสร้างงานออกมาในภาพในลักษณะนี้เป็นจุดเด่นในงาน
ชุดนี้ของมาลา ซึ่งจะพบอยู่ในทุกเรื่องของรวมเรื่องสั้นชุดนี้

จากหมู่บ้านที่มีหนทางติดต่อกับโลกภายนอก เพียงทางบนคันนาใน-
เรื่อง "วันล้างใจ" มาเป็นหมู่บ้านมีถนนและไฟฟ้าใช้แล้วในเรื่อง "มรณกรรม
ของหลวงพ่อบุญ" ถนน ไฟฟ้า ป้าย ยานพาหนะ และอื่นๆ เป็นสิ่งใหม่ที่เข้า
มาเพราะชาวบ้านยอมรับ ผู้ที่นำเข้ามาเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ คือ พระ
"เพราะหลวงพ่อบุญ บ้านเราถึงมีทางใหญ่กว้าง สร้างทางแล้วก็ไปชักไฟฟ้า
เข้ามา ชักได้แก่มาลงทุนปลูกแต่ง หากบ่มีหลวงพ่อบุญ บ้านเราก็เป็นทางเก่า
ควายเดิน ไฟฟ้าอีกสิบปีอาจยังบ่มา" "มรณกรรมของหลวงพ่อบุญ" กล่าวถึง
สิ่งใหม่ที่แปลกปลอมเข้ามารบกวนระบบความคิดดั้งเดิม เมื่อหลวงพ่อบุญ
มรณภาพชาวบ้านก็ตกลงกันไม่ได้ว่า ควรสร้างเมรุให้สมกับความทันสมัย
หรือจะสร้างเป็นนักษัตติสิ่งดีตามปริตรอยโบราณ ส่วนหนึ่งเริ่มเห็นความ
ทันสมัยว่าควรจะทำสิ่งที่เคยมีอยู่ จึงเสนอว่า "เอามณฑปพระเมรุ
เถอะ จะเป็นที่พักใจของหลวงพ่อบุญ จะงามหน้างามตาบ้านเรา เป็นที่อวด
อ้างว่าบ้านนอกคอกนา ก็เจริญก้าวหน้า พัฒนาไฮเทสต์" ในที่สุดก็ตกลงกัน
ยังไม่ได้ว่าจะสร้างเมรุหรือทำเป็นนักษัตติสิ่งดี สิ่งใดก็ตามที่จะเข้ามา

แล้วเป็นตัวนำความเปลี่ยนแปลงมาให้ คนในสังคมจะยอมรับเมื่อมองว่าเป็นสิ่งที่เหนือกว่า หรือดีกว่าสิ่งที่ตนมีอยู่เดิม เช่น การมีถนนและไฟฟ้า ย่อมดีกว่าสภาพที่ตนมีอยู่เป็นอยู่ แต่เมื่อเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ ชาวบ้านจะมีขีดจำกัดในการยอมรับ โดยเฉพาะเมื่อสิ่งที่จะเข้ามานั้นขัดต่อวิธีรอยดั้งเดิม เช่น การสร้างเมรุ เป็นต้น

ในเรื่อง "ไฟพรางเทียน" ซึ่งใช้เป็นชื่อชุด ปลูกสิ่งใหม่ในรูปของไฟฟ้า และโทรทัศน์เข้ามากระทบถึงตัว ปู่ยอมรับในความวิเศษของไฟฟ้า แม้จะต้องกลักรื้อถอนยอมรับต่อไปว่า โทรทัศน์ซึ่งตามมากับไฟฟ้าเป็นความบันเทิงที่ดึงดูดใจหลานได้ดีกว่านิทานโบราณของแก สิ่งแปลกปลอมที่เป็นความทันสมัยเข้ามาในฐานะที่ดีกว่าสิ่งที่เคยมีอยู่ในหมู่บ้าน แม้กระทั่งการตั้งชื่อจากลูกชื่อ "ไอ้คำ" มาถึงหลานมีชื่อเป็นฝรั่งว่า "บอล"

ใน "แม่ผัว ลูกสะใภ้" ความทันสมัยได้เข้ามาปักหลักมั่นคงแล้ว ทั้งในสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น โทรทัศน์ รถยนต์ ไฟฟ้า ข้าวของ และสิ่งที่เป็นนามธรรม คือ ความคิดความเชื่อ และการดำเนินชีวิต การที่คำแนะนำเลือกที่จะหนีไปจากบ้านสามมี และคิดว่าถ้าลำบากนักก็เป็นโสเภณีเสียก็ได้ ในแง่หนึ่งเป็นการคิดอย่างไร้สติ แต่มองอีกแง่หนึ่งต้องยอมรับว่าเป็นความคิดทันสมัย เธอมีทางเลือกมากกว่าผู้หญิงสมัยก่อนอย่างแม่ผัวของเธอที่จำทนอยู่กับปัญหาจากสามมี ทนจนกระทั่งวันหนึ่งปัญหาจะหายไปเอง

ชาวบ้านดูโทรทัศน์ ผูกนาฬิกา ซ่อมเตอร์ไซด์ และยอมรับความทันสมัยมาไว้ในบ้าน จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นทาสความทันสมัย คำแนะนำตามอย่างในหนังสือดารา เธอแต่งตัวเป็นสาวกรุง มีความคิดอ่านเป็นคนกรุง แต่ชุมชนรวมทั้งคนในบ้านสามีกลับปฏิเสธเธอ เพราะจริตกิริยาของคำแนะนำผิดไปจากชนบและค่านิยมของชาวบ้านมากไปหรือเปล่า ตรงนี้อาจทำให้เห็นถึงขีดขั้นในการยอมรับความทันสมัยของชาวบ้านก็ได้

เมื่อเทียบกับคำแนะนำ แดงสาในเรื่อง "กะหรี่กลับบ้าน" ยังโชคดีกว่า แดงสาเป็นโสเภณีที่กลับมาเยี่ยมบ้านเพื่อมาเที่ยวงานบุญ เธอกลับพบเพื่อนฝูงและชาวบ้านที่มีท่าทีเปลี่ยนไป และกีดกันเธอไม่ให้มีส่วนร่วมในงานบุญ จะมีก็แต่พระพุทธรูปเท่านั้นที่แดงสารู้สึกว่ายังมองเธอด้วยความเมตตา แต่ท้ายที่สุดแล้ว สังคมก็ไม่สามารถกีดกันเธอออกจากการเป็นคนในสังคมได้ แดงสามั่นใจและถือเสมอว่า เธอเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีสิทธิทำบุญได้เท่าๆ กับคนอื่น เธอจึงรู้สึกว่าจะยืนหยัดอยู่ในสังคมได้

ในเรื่อง "ตุ๊ปู้" ซึ่งตัวเรื่องเดินอยู่บนความกำกวมว่า พระชรารูปหนึ่งสำเร็จฌานสมาบัติถึงขั้นถอดจิตและพูดคุยกับสัตว์ได้ หรือว่าเป็นเพียงคนชราที่กำลังหลงลืมอย่างเต็มทีนั้น มาลา คำจันทร์ ไม่ได้ให้คำตอบว่าเป็นด้วยเหตุใด เนื้อเรื่องชวนให้คิดไปได้ทั้งสองกรณี มาลาให้ตุ๊ปู้อยู่ในบรรยากาศที่สิ่งใหม่ทะลักเข้ามามากมาย ไม่ใช่แค่ถนน ไฟฟ้า หรือโทรทัศน์ แต่เป็นสิ่งใหม่ที่มีความซับซ้อนจนยากที่จะใช้จารีตประเพณีกีดกันหรือจำแนกว่าจะรับหรือไม่รับ

ในสังคมหนึ่งาระเบียบกฎเกณฑ์อาจย่อหย่อนได้ด้วยความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสังคมเอง เราถือกันว่าวัดเป็นแดนที่มีกฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่เข้มงวดไม่เคยเปลี่ยนแปลง แต่การที่ตูปูติดอาหารสำเร็จรูป และทั้งตูปูกับพระทั้งวัดติดรายการโทรทัศน์ น่าจะบอกได้ถึงพลังที่เขี่ยวกรากของสิ่งใหม่ที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงอำนาจของความทันสมัยนั้น แม้แต่อณาบริเวณที่มีระเบียบวินัยเคร่งครัดและอยู่กับรัตนรอยโบราณ ก็ยังก้าวเข้าไปได้ราวกับว่า "แสงไฟฟ้า" ได้ซึม "แสงเทียน" เสียแล้วหรืออย่างไร

วัดเป็นสถานที่ที่ต้อนรับคนทุกชั้นวรรณะ แต่การที่ตูปูและพระลูกวัดถึงเลที่จะรับคนขายเสื้อเข้ามาพักแรมในวัด เพราะเกรงจะเป็นพวกขโมยข้าพระพุทธรูปในวัดยังต้องเอากรงเหล็กมาครอบไว้ ก็คงสะท้อนได้ว่าวัดเองก็เริ่มสูญเสียความเชื่อมั่นในบทบาทที่ตนเคยมีอยู่เสียแล้ว ในยามที่สังคมเปลี่ยนไปจากเดิมมากมายเช่นนี้

ประเด็นที่น่าพูดถึงก็คือ เรามักมองว่าความทันสมัยกับวิทยาศาสตร์เป็นของที่มาด้วยกัน แต่เมื่อตูปูมรณภาพ คนในยุคที่สังคมเปลี่ยนไปแล้ว และเป็นยุคที่วิทยาศาสตร์พยายามตีไสยศาสตร์ให้ตกไป กลับมองว่าตูปูเป็นผู้วิเศษ ภาพในเรื่องที่คนเรือนหมื่นเรือนพัน "เข้าสู่ลักแ่งชิงสารพัดข้าวของ ไม่เว้นแม้แต่สายสัญญาณจู่ศพ ไม่เว้นแม้แต่เศษผ้าสบงจีวรชิ้นแต่กระโดน น้ำหมากก็ยังหาย ผุ่งชนเกือบเหยียบกันตาย" เราพูดไม่ได้เลยว่าเป็นภาพที่ผู้เขียนเพื่อพกดุเกินจริงไป แต่คงต้องบอกว่าจะฝากความหวังไว้กับเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมากับความทันสมัยให้เป็นที่พึงทางใจเหมือนอย่างที่ไม่ใช่ศาสนาซึ่งแฝงอยู่ในพุทธศาสนา เป็นที่พึงทางใจให้เรา

คงไม่ได้กระมัง ความทันสมัยไม่สามารถตอบสนองชาวบ้านได้ทุกด้าน โดยเฉพาะเรื่องของความมั่นคงทางจิตใจ จนต้องไขว่คว้าหาสิ่งใดสิ่งหนึ่งมายึดถือกล่าวได้ว่า สิ่งใหม่ทำให้คนทันสมัยขึ้นเท่านั้น แต่มันได้ทำให้คน "พัฒนา" ขึ้น

แสงหล้าในเรื่อง "หล้าอ้อย" เป็นคนพิการ เมื่อท้องขึ้นมาโดยไม่มีใครรู้ว่าใครเป็นพ่อเด็ก ชาวบ้านสงสารและพยายามหาทางออกให้แสงหล้า โดยที่เจ้าตัวไม่ต้องการ เช่น การทำแท้ง เป็นต้น แต่ขณะที่คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านมองว่า "คนบ้านเรามั่นใจบาปหยาบเข้าไปทุกวันแล้ว ศาสนาพระพุทธเจ้าลวงเพียงกึ่งพุทธกาล แต่ใจคนกลับหยาบลวงหน้าไปถึงที่สุดของพุทธันดรแล้ว สุดแต่อีหล้าเป็นสาวอ้อยคนก็ยังข่มเหงตบตีจนมันท้อง" มาลาอีกเอบบอกให้เราคิดว่า การทำแท้งก็เป็นการละเมิดศีลเหมือนกัน แต่ความทันสมัยคงจะทำให้ชาวบ้านคิดถึงทางออกโดยไม่ทันคิดถึงข้อนี้

ตั้งแต่เรื่อง "แม่ฝัว ลูกสะไภ้" ความทันสมัยที่เป็นเรื่องของความคิดหรือค่านิยมใหม่เริ่มปรากฏชัดขึ้น และมาชัดที่สุดในเรื่องสุดท้ายของชุดใน "แข่งโคม" ค่านิยมและแนวความคิดใหม่ได้เข้ามาผงาดในหมู่บ้านเป็นที่ถาวร จนกลายเป็นกลุ่มขึ้นมาท้าทายหรือคัดค้านความเชื่อและประเพณีเก่าที่คนในกลุ่มเห็นว่าไม่เหมาะสมไม่ทันสมัย คนในหมู่บ้านถูกแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มเก่าที่ยังมีค่านิยมความคิดดั้งเดิม และกลุ่มใหม่ที่มีความคิดแตกต่างไป คนกลุ่มเก่าเองก็ต้องยอมรับอยู่ในที่ โดยมักจะพูดเมื่อเห็นกลุ่มใหม่ล้าหน้าไปว่าจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรก็ไม่ว่า แต่ในส่วนที่เป็นรัตนอยโบราณก็ควรเก็บรักษาไว้ มาลาเสนอเรื่องนี้ผ่านการสร้างโคมเพื่อประชันกันระหว่างคนสองกลุ่ม และใช้ลีลาขบขันมาช่วย

กลบเกลื่อนความรุนแรงของเรื่อง เนื้อที่หนึ่งในสามของเรื่อง มาลาใช้ไปกับการเสนอให้เห็นความขัดแย้งระหว่าง "กลุ่มเก่า" กับ "กลุ่มใหม่" กลุ่มเก่าอยากรักษาริตรอยโบราณไว้ แต่กลุ่มใหม่อยากให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไม่อยากเห็นอะไรซ้ำซากอยู่เหมือนเดิม จนกลายเป็นเรื่องโต้เถียงกัน

ในตอนท้ายของเรื่อง เกิดเป็นกรณีพิพาทขึ้นเมื่อตัดสินใจไม่ได้ว่าใครของใครกันแน่ แต่ก่อนที่จะกลายเป็นศึกระหว่างกลุ่มเก่ากลุ่มใหม่ เจ้าอาวาสก็มาห้ามแล้วเรียกคนกลับเข้าฟังเทศน์มหาชาติ ภาพความเก่าและความใหม่ ได้รวมตัวอยู่ด้วยกันได้แล้ว โดยมีศาสนาเป็นตัวประสาน

การจบเรื่องลงเช่นนี้ แสดงว่ามาลาฝากความหวังไว้กับศาสนา ซึ่งแม้จะเปรียบได้ดั่งเทียนที่ถูกไฟฟ้าข่มไว้ แต่เทียนก็ยังอยู่ ยังคงส่องแสงอยู่เสมอ เพียงแต่ถูกหีบมาไว้ในยามที่หมดหนทางแล้วเท่านั้น มิใช่อยู่ในวิถีทางดำเนินชีวิตอย่างที่เคยเป็นมา

ในงานชุดนี้ มาลาพูดถึงพระซึ่งเป็นตัวแทนของศาสนาไว้ใน "มรณกรรมของหลวงพ่อกุ" "ตุ๊ปู้" และ "แข่งโคม" เราอาจจะตั้งคำถามกับการกระทำของพระ เช่น ตุ๊ปู้ แต่พระทั้งสามรูป ล้วนแต่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านทั้งคนรุ่นใหม่และรุ่นเก่า ความทันสมัยที่เข้ามาช่วยให้ชาวบ้านมีความสะดวกสบายชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น สร้างค่านิยมและแนวความคิดใหม่ๆ เป็นทางเลือกให้กับคนในสังคมเพื่อไปสู่สิ่งที่ดีกว่าได้ แต่ส่วนที่เป็นจิตใจแล้ว ความทันสมัยไม่อาจช่วยได้ ครอบที่มนุษย์ยังต้องการที่พึ่งทางใจ

ในงานชุดนี้ เราจะเห็นว่าศาสนาเป็นที่พึ่งของชาวบ้านเกือบทุกอย่างก้าว เช่น เป็นที่ลี้ภัย ("วันล้างใจ") เป็นผู้บันดาลคาถาอาคมของวิเศษ ("มรณกรรมของหลวงพ่อกุ" "ตุ๊ปู้" และ "หล้าถ้อย") เป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนแก่ ("ไฟพรางเทียน") เป็นที่พึ่งทางใจในยามที่หมดที่พึ่ง ("กะหรี่กลับบ้าน") และเป็นเครื่องประสานรอยร้าว ("แข่งโคม") ไม่ว่าชาวบ้านจะมองศาสนาในรูปใด เป็นพระ เป็นวัด เป็นอาคมของวิเศษ หรือเป็นคำสอน ศาสนาก็ล้วนเข้ามามีอิทธิพลต่อชาวบ้านไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง แม้คนจะห่างวัดกันออกไปทุกทีเพราะวิถีชีวิตเปลี่ยนไป พลังของศาสนาก็ยังเป็นแสงเทียนที่ส่องสว่างมาถึงใจของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนรุ่นเก่าหรือรุ่นใหม่ และที่สำคัญเป็นหน้าที่ของบุคคลผู้เกี่ยวข้องในสังคม ที่จะทำให้ผู้คนเห็นแสงที่แท้จริงของศาสนา ไม่ใช่ปล่อยให้ไฟฟ้ามพรางแสงเทียนหรือข่มให้เทียนนี้ดับไป

กล่าวได้ว่า "ไฟพรางเทียน" เป็นงานที่พูดถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ดีเรื่องหนึ่ง เท่าที่ความเป็นเรื่องสั้นและการคัดสรรรวมเล่มจะเอื้อให้ได้ งานชุดนี้เหมาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ชอบเสพสุนทรียทางวรรณศิลป์ มาลา คำจันทร์ ประพันธ์กับการสร้างงาน ทั้งในการกรองภาษาและการหารูปแบบที่รัดกุมมานำเสนอเนื้อหา ช่วยให้รวมเรื่องสั้นชุดนี้เป็นงานที่โดดเด่นไม่แพ้"เจ้าจันทร์ผมหอม" และคงจะเหนือกว่าด้วยซ้ำตรงความหลากหลายของเนื้อหา กับลีลาและน้ำเสียงที่ติดใจป็นชั่วล่อ

เหมาะกับสมัยแห่ง "ความเปลี่ยนแปลง" !!!

การเดินทางสู่ความจริงของผู้หญิงอีกคนหนึ่ง

โดย บรรณ ประลองบรรณ

หนังสือเล่มนี้ เคยตีพิมพ์เป็นตอนๆ ในลลนายุค นันทวัน หย่อนเป็นบรรณาธิการครั้งที่ตีพิมพ์ในลลนา ก็สร้างปฏิกิริยาให้กับกลุ่มนักอ่านลลนาที่เรียกตัวเองว่า "ลลเนี่ยน" อย่างมากมาย มีทั้งที่ชื่นชมและติติง แต่เสียงส่วนใหญ่จะเป็นเสียงชื่นชม ทั้งในแง่ความสามารถทางการประพันธ์ ความแปลกใหม่ของวิธีการนำเสนอ และทัศนะที่พูดแต่ความจริงแบบไม่ติดเบรก

"ข้างหลังโปสการ์ด" แบ่งเป็นสองภาค ภาคแรกว่าเป็นการเดินทางไปตามดินแดนต่างๆ ในต่างประเทศ และภาคที่สองจากเรื่องอยู่ตามแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติของประเทศไทย

"ข้างหลังโปสการ์ด" ต่างจากสารคดีประเภทเดียวกันก็ตรงที่งานสารคดีท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักเป็นการให้ภาพอดีต ประวัติความเป็นมา ในฐานะที่ภาพนั้นเป็นแดนประวัติศาสตร์ หรือแหล่งธรรมชาติที่น่าไปเที่ยวหรือไม่ควรไป ตัวเดินเรื่อง (ผู้เล่าเรื่อง) จะคอยป้อนภาพให้เห็นดินแดนที่ตนไปมา รวมทั้งค้นประวัติภูมิหลังมาให้รู้ สารคดีที่เราคุ้นๆ ประเภทนี้ตัวเดินเรื่องมักจะตะลอนจบบรถจับเครื่องบินไปที่นั่นที่นี่ เพื่อเก็บเรื่องราวของแดนนั้นๆ มาให้ผู้อ่านได้รู้จักมากที่สุด เราอาจได้เห็นตัวตนของตัวเดินเรื่องบ้าง แต่ก็อยู่ฐานะคนแสนดีที่สู้สุดสำหรับากบันดั้นด้นไปเก็บภาพดีๆ มาให้ผู้อ่านจะเหนื่อยจะยากอย่างไรก็ยังแสนดี

แต่ตัวเดินเรื่องใน "ข้างหลังโปสการ์ด" จะเป็นตัวเอกของเรื่องที่แยกไม่ออกจากภาพดินแดนและผู้คนที่เขาต้องไป จนบางครั้งภาพก็เป็นแค่ฉากหรือบรรยากาศรองรับพฤติกรรม อารมณ์ ความรู้สึกของตัวเดินเรื่อง ภาพจะเป็นตัวเด่นขึ้นมาก็เมื่อดินแดนหรือผู้คนที่เขาประสบพบเห็นนั้น มีความหมายสำคัญต่อเรื่องอย่างที่เขาอยากให้คนอ่านได้รับรู้

เปรียบได้กับภาพยนตร์สารคดีทางโทรทัศน์ สารคดีสมัยก่อน ถ้าจับเรื่องใดก็จะเล่าแต่เรื่องที่พูดถึง จะไม่มีทีมงานหรือเบื้องหลังการทำงานมาเป็นส่วนหนึ่งในภาพ แต่ในสารคดีสมัยใหม่ เช่น สารคดีชุดส่องโลกหรือบางชุดของบริษัทแอปิฟิค คอปเปอร์เรชั่น ทีมงานเบื้องหลังและพื้นที่ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องจะเป็นส่วนหนึ่งของภาพ คืออยู่ในสภาพของตัวแสดงไปด้วย ภาพยนตร์สารคดีสมัยใหม่ในสไตล์นี้จึงเป็นมิติใหม่ที่แฝงความเป็น "นิยาย" เข้าไว้ในตัว ซึ่งต้องมีการเตรียมงานหนักขึ้น แม้กระทั่งการกำหนดให้คนถ่ายภาพต้องทำหน้าที่เป็นกล้องอย่างเดียว ทีมงานจะบาดเจ็บหรือเป็นอะไรไป ก็ต้องไม่ผละจากกล้องมาช่วย แต่จะต้องถ่ายไปเรื่อยๆ เพื่อเก็บภาพความเป็นจริงนั้นมาเป็นส่วนหนึ่งของเรื่อง ความเป็น "นิยาย" ของสารคดีก็คือ เก็บสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นมาให้ละเอียดที่สุดเท่าที่จะทำได้ ยิ่งเก็บได้มากเท่าไรผู้อ่านหรือผู้ชมก็จะยิ่งรู้สึกเหมือนได้อยู่ในเหตุการณ์มากเท่านั้น และนี่คือ "ศิลปะ" ของงานสารคดีในสไตล์ปัจจุบัน และ "ข้างหลังโปสการ์ด" ก็เป็นเช่นนี้

ลณาดั้งแต่ยุค สุวรรณิ์ สุคนธา มาจนถึงยุค นันทวัน หยุ่น เป็นบรรณาธิการได้สร้างงานสารคดีท่องเที่ยว (หากทางวิชาการใช้ศัพท์นี้) เป็น

ที่ฮือฮาไว้หลายชิ้นด้วยกัน นั่นคือ "จดหมายถึงเพื่อน" ของวาณิช จรุง-
กิจอนันต์ และ "นิวยอร์ก นิวยอร์ก" ของอัญชัน ทั้งสองชิ้นพูดถึงสหรัฐอเมริกา
ด้วยพรรณนาที่คมคายเสียดสีและมีลักษณะคล้ายๆ กันตรงที่เล่นสำบัดสำนวน
ต่างแต่ "จดหมายถึงเพื่อน" ตัวเดินเรื่องจะเป็นตัวละครสำคัญที่ผู้อ่านจะ
ร่วมทุกข์สุขไปด้วย แต่ "นิวยอร์ก นิวยอร์ก" จะไม่มีตัวเดินเรื่อง แต่เด่น
ด้วยกลวิธีในการเล่าอีกชิ้นหนึ่งคือ "คำให้การของสาวโบกรถ" (หากจำชื่อ
ผิดขออภัยด้วย) ของ แพน พัทธินทร์ เด่นที่การบรรยายสถานการณ์ระหว่าง
การเดินทาง นอกจากนี้ในลณายังมีงานสารคดีประเภทนี้ชิ้นสั้นๆ ที่เด่นๆ
อีกหลายชิ้นด้วยกัน ที่เด่นมากคืองานที่เขียนโดยนันท์วัน หยุ่น ไม่ว่าจะเป็น
เป็นสารคดีเบื้องหลังการไปถ่ายแพชั่น หรือสารคดีไปเที่ยวเมืองจีนที่เขียน
สลับกับกฤษณา อโศกสิน

"ข้างหลังโปสการ์ด" เป็นเรื่องการเดินทางอย่างเรื่อง "คำให้การของ
สาวโบกรถ" มีตัวเดินเรื่องแบบคนขวางโลกอย่าง "จดหมายถึงเพื่อน"
และมีวิธีเก็บภาพแบบ "นิวยอร์ก นิวยอร์ก" แต่น้ำเสียงและท่วงท่าของผู้
เขียนดูจะละม้ายลีลาของนันท์วัน หยุ่น บรรณาธิการที่ตัวผู้เขียนชื่นชม
มากกว่า คือ เป็นคนที่ให้ภาณาได้แก่น้ำเสียงจะออกมาแบบผู้หญิงที่อ่อน
หวานก็ได้ หัวหาญมีความคิดก็เป็น บางครั้งก็ซื่อและจริงใจ จนกล้า
สารภาพเคยไปเจอตัวที่สกรปรกเสียจนต้องยั้งใจ มองในเชิงวรรณกรรม
นี่คือความสามารถในการปั้นแต่งตัวเดินเรื่องให้มีชีวิตจิตใจ ซึ่งช่วยแก้ทาง
ให้กับงานสารคดีที่ต้องใช้ตัวเดินเรื่อง จากแต่ก่อนมักจะเป็นตัวละครแบบ
แบน (Flat Character) คือแบนดีและข้างรู้ กลายมาเป็นตัวละคร
แบบกลม (Round Character) ที่พร้อมจะอ่อนไหวหรือเป็นไปตามสถานการณ์
ที่เข้ามากระทบ ซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยมากกว่าในทางการประพันธ์

การใช้ตัวละครที่มีชีวิตจิตใจเข้ามาในงานสารคดี แล้วให้ผู้อ่านมองภาพตามตัวเอกของเรื่องไป สายตาและอารมณ์ความรู้สึกของตัวเอกนี้เองช่วยให้เห็นภาพได้อย่างที่ต้องเรียกว่า เห็นแสง สี เสียง และกลิ่น สัมผัส ได้กระทั่งอุณหภูมิร้อนหนาว และความรู้สึกที่ปรากฏอยู่ในภาพในขณะที่ตัวเอกไปประสบ

การอ่าน "ข้างหลังโปสการ์ด" จึงเป็นการร่วมเดินทางไปกับผู้หญิงที่เป็นตัวเอกของเรื่อง ขยับขย่อนไปกับเธอ เมื่อเจ้าของบ้านใจอารีย์หยิบยื่นอาหารที่เธอกินไม่ได้ หนาวใจไปด้วยเมื่อเธอรอคอยข่าวสารจากทางบ้าน แต่ก็ไม่มีจดหมายมาเลย ร่วมรับฟังอย่างใจจดใจจ่อเมื่อเธอต้องถกเรื่องปรัชญาศาสนากับพวกลัทธิใหม่สังเวช และขบขันเมื่อเห็นการทำตัวของพระในพระพุทธศาสนากลุ่มหนึ่ง เจ็บแค้นและร่วมลุ้นเมื่อเธอรวบรวมสติเข้าไปเล่นงานเจ้าหน้าที่สถานทูตไทยที่ละเลยต่อหน้าที่ เห็นใจเมื่อสถานการณ์บางครั้งทำให้เธอต้องเป็นคนเห็นแก่ตัว ตะลึงงันเมื่อเธอพูดให้เห็นความงามของทิวเขาสาธราวกับตัวอาคาร และลวดลายคือสิ่งมีชีวิตที่มาร่วมใจกันสร้างศิลปะยิ่งใหญ่ให้กับโลก และอื่นๆ

เหล่านี้ล้วนเกิดจากการเก็บความเป็นจริงระหว่างทางโดยละเอียดยิบ เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเดินเรื่องผู้มีอารมณ์ร้อนหนาวมีจิตใจ กับภาพชีวิตความเป็นจริงสองข้างทางที่เธอพบเห็น ประมวลออกมาเป็นภาพเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ ที่แต่ละภาพเต็มไปด้วยรายละเอียดวิจิตรมีน้ำหนักแสงเงาที่ถูกต้องอย่างที่ตัวหนังสือจะสร้างออกมาเป็นภาพได้ มิใช่ภาพโปสการ์ดตัวหนังสือที่แบนราบหามิติไม่ได้ อย่างที่เราเคยเห็นจนเจินใจ

นอกจากนี้ "ข้างหลังโปสการ์ด" ยังมีลักษณะเป็นงานผจญภัยอย่างที่
นักอ่านที่ชอบอ่านหนังสือแนวผจญภัยน่าจะชอบตรงที่พาเราเข้าไปดินแดนที่
เราไม่รู้จัก แต่ไม่ใช่ที่กาฬทวีปหรือป่าอเมซอน ที่มักถูกใช้เป็นฉากรองรับ
นวนิยายแนวผจญภัยกลับเป็นดินแดนที่เราเห็นจนเจตาแต่ไม่เคยรู้จักนี่เอง
นั่นคือพาไปให้เห็นด้านหลังของภาพความจริงที่เราไม่ยอมเก็บเข้ามาไว้ในใจ
อีกทั้งผู้คนและลัทธิประหลาดๆ ซึ่งเป็นส่วนประกอบอันสำคัญของเรื่องแนว
ผจญภัย ก็คือตัวพวกเราและลัทธิธรรมนิยมที่ดีๆ ที่ถูกเราจับมาหันเหเหิน
จนเพี้ยนไป แล้วก็ยึดถือเป็นทางปฏิบัติไปนี่เอง ผู้เขียนมักจะพาคนอ่าน
เข้าไปรับรู้พฤติกรรมความเชื่อต่างๆ ในปัจจุบันที่แตกลุกลั่นออกไป
จากความเชื่อที่ถูกต้อง จนทำให้มนุษย์ธรรมดามีสภาพไม่ต่างจากคนป่าใน
นิยายผจญภัย ผู้มีแต่ความโหดเหี้ยมในความรู้สึกคนอ่านไปได้ อีกทั้ง
ตัวเธอเองซึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องแทนที่จะเป็นตัวเอกผู้เก่งกล้า ก็มักจะพลาดทำ
เสียที่คนป่า (คอนกรีต) อยู่ร่ำไป หรือบางครั้งตัวเธอเองก็ทำตัวไม่ต่างอะไร
จากคนป่า ลักษณะการผจญภัยใน "ข้างหลังโปสการ์ด" ก็คือการผจญภัย
เข้าไปในวิถีของสังคมโลกปัจจุบันนี่เอง

และความที่มีเรื่องของลัทธิธรรมนิยมความเชื่อ ตลอดจนพูดถึง
การมณั ความรู้สึกของตัวเอกของเรื่องอยู่มากจะด้วยจงใจหรือไม่ก็ตาม
การเดินทางของตัวเอกใน "ข้างหลังโปสการ์ด" จึงพลอยเป็นการออกแสวง
หาความจริงในโลกกว้างไปด้วย ยิ่งพบเห็นความเป็นไปก็ยิ่งทำให้สำเหนียก
รู้ความเป็นไปของโลก เกิดความเข้าใจใหม่และนำความเข้าใจดังกล่าว
กลับมาสู่เราผู้อ่านที่ยังติดข้องอยู่ในที่แคบๆ และพยายามดึงเราให้หาความรู้

ดังกล่าวออกไปสู่การกระทำเช่นเดียวกับเธอ แม้เนื้อหาของ "ข้างหลังโปสการ์ด" จะมีได้จิตใจให้เป็นงานในท่วงทำนองของการออกแสวงหาสัจจะความจริงอย่างนิยายปรัชญาดังที่กล่าวมา ซึ่งอาจเป็นด้วยกรอบของสารคดีที่เป็นเรื่องความจริงทั้งหมดบังคับอยู่ก็ได้ แต่เราจะเห็นพัฒนาการในความเข้าใจชีวิตและเป็นคนักต่อสู้ของตัวเอกของเรื่องไปโดยตลอด อย่างที่ความเป็นสารคดีจะเอื้อให้ โดยไม่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าเป็น "นิยมนิยาม" สักนิด

แต่เมื่อผู้หญิงคนนี้เติบโตทางวิญญาณมากขึ้น เธอก็มิได้เลือกเอาทางปรัชญาหรือศาสนาอย่างแบบตัวเอกในนิยายปรัชญาหรือศาสนา เธอกลับตรึงตัวอยู่เป็นชาวดินเอาความรู้ที่เธอมีนั้นย้อนกลับมาที่บ้านเกิด แล้วตีแผ่ความเป็นจริงที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นในดินแดนบ้านเกิดให้ทุกคนรู้

ในภาคสองของสารคดีเรื่อง "ข้างหลังโปสการ์ด" จึงว่าด้วยการต่อสู้ของเธอ เพื่อพิทักษ์แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งธรรมชาติของไทย และอาจเป็นด้วยเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคมเรา การต่อสู้ของเธอจึงดู "กร้าว" คือคือความจริงที่บิดพริ้ว ไม่ได้เป็นหลักในการต่อสู้อย่างไม่เกรงหน้าอินทร์หน้าพรหม สไตส์ของงานในภาคสอง จึงเป็นการแฉหรือตีแผ่อย่างนักข่าวที่เจาะลึกให้เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งธรรมชาติของไทย นอกจากเป็นกลุ่มรายได้สำคัญของประเทศ ที่เราควรช่วยกันอนุรักษ์ให้คงสภาพไว้ยังเป็นชุมทรัพย์ที่คนกลุ่มมีชื่อเสียงของประเทศ พยายามดักดวงมาใช้อย่างเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เธอกำลังพอที่จะระบุรายชื่อคนเหล่านี้ แจงให้เห็นสายสนกลใน อย่างที่เราคนอ่านก็ได้แต่ทั้งในความกล้าของเธอ

ภาคสองของ "ข้างหลังโปสการ์ด" คือการต่อสู้ของนักอนุรักษ์ไร้ชื่อคนหนึ่ง ที่ใช้ความสามารถทางวรรณศิลป์ดังกล่าวถึงแล้วในภาคแรกของงาน ปลุกเร้าใจคนอ่าน จูงใจคนอ่านให้ต้องตระหนักว่า เราซึ่งอยู่ในฐานะเดียวกับเธอ คือเป็นเพียงปุณฺชนคนธรรมดา ก็ควรมีบทบาทช่วยกันพิทักษ์สภาพแวดล้อมไม่น้อยไปกว่าคนที่ได้ชื่อว่าเป็นนักอนุรักษ์โดยตรง สภาพแวดล้อมคือชีวิตคือลมหายใจของมนุษย์ ที่ต่อให้ใครยิ่งใหญ่มาจากไหนก็แล้วแต่ ก็ไม่มีสิทธิมาแย่งยื้อหรือทำลาย หรือทำให้เราระย่อไม่กล้าต่อสู้ได้

การตีแผ่เบื้องหลังการทำลายสภาพแวดล้อมในประเทศ แม้บางครั้งจะดูมุกทะลุก้าวร้าว แต่การหยิบเทคนิควิธีแบบนักข่าวเจาะลึกอย่างทีกล่าวนมา แล้วช่วยให้คำพูดของเธอดูมีน้ำหนัก เรียกได้ว่าเธอมีศิลปะในการประณามคนอย่างที่เราน่าจะหยิบมาใช้กันบ้าง นั่นคือเอาข้อเท็จจริงที่ตรวจสอบแน่นอนมาวางตั้งให้เห็น ไม่ใช่ประณามด้วยคำด่าทอ ซึ่งรังแต่จะเข้าตัวผู้ด่าทอเสียเอง เพราะในสายตาของคนทุกชาติทุกสังคมที่ได้ยินได้ฟัง เขาจะเห็นแต่จิตใจที่ "ทราม" ของผู้ใช้กิริยาดังกล่าวอย่างเดียว แต่สำหรับผู้เขียน "ข้างหลังโปสการ์ด" การที่เธอหยิบข้อเท็จจริงมาเปิดโปงกลับช่วยให้เธอคำได้ลึกเข้าไปถึงชั้นระบือ ตัวต้นเหตุ อย่างที่ตัวต้นเหตุเองก็คงเถียงไม่ออกทีเดียว

อ่าน "ข้างหลังโปสการ์ด" แล้วชวนให้นึกถึงหนังสือเรื่อง "เจ้าจันท-ผสมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน" งานชิ้นหนึ่งเป็นสารคดี อีกชิ้นหนึ่งเป็นเรื่องแต่ง แต่ก็ว่าด้วยเรื่องของผู้หญิงคนหนึ่งกับการเดินทางเข้าไปพบ

ความจริงของสังคมเหมือนกัน อีกทั้งองค์ประกอบต่างๆ ของงานทั้งสองชิ้น ก็ดูจะมีความคล้ายกันอย่างชวนให้ตั้ง มีการพูดถึงความเชื่อของมนุษย์ และการผจญภัยเหมือนๆ กัน ในเรื่อง "เจ้าจันทน์ผมหอมฯ" เมื่อเจ้าจันทน์รู้ความจริงของชีวิตว่าสังคมอันแสนงามของเธอได้ตายจากไปแล้ว เธอก็ก้มหน้ายอมรับความจริงอย่างเจ็บปวด ยอมแต่งงานกับพ่อเลี้ยง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสังคมใหม่ ทั้งให้อ่านเชื่อว่าความดีของเธอ ซึ่งเป็นความดีจากรากเหง้าสังคมเก่าของเรา คงช่วยชุบชูใจพ่อเลี้ยง ซึ่งคือ สังคมใหม่ให้ดีขึ้น ลักษณะของเจ้าจันทน์ คือผู้หญิงที่ "ทันสมัย" อย่างที่ความรู้ของสังคมเก่าจะสร้างขึ้นได้ ในขณะเดียวกันผู้หญิงทันสมัยของสังคมปัจจุบันอย่างตัวเอกในงานสารคดีเรื่อง "ข้างหลังโปสการ์ด" เมื่อเธอรู้ว่าสังคมเปลี่ยนเป็นร้ายไปแล้ว เธอก็ใช้ "ความดี" แบบสังคมใหม่ นั่นคือความจริงแท้ต่อสู้เพื่อชุบชูสังคมให้กลับมาดีเหมือนเดิมเหมือนกัน

การต่อสู้ของเจ้าจันทน์ คือการต่อสู้ที่เปลืองเปล่า เพราะในความจริงสังคมไม่ได้กลับเป็นเหมือนเก่าอีกแล้ว เช่นเดียวกับการต่อสู้ของเธอเป็นเอาตายของตัวเอกในเรื่อง "ข้างหลังโปสการ์ด" ก็ช่างเป็นการต่อสู้ที่เปลืองเปล่า อย่างที่เรามองไม่ออกว่าเธอจะชนะสังคมไปได้อย่างไร แต่ความทวนหาอาลัยถึงเจ้าหล้า ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสังคมเก่าเหมือนคนที่เจ็บเจียนตายของเรื่อง "เจ้าจันทน์ผมหอมฯ" และความน่าเหนื่อยหน่ายของการต่อสู้ในเรื่อง "ข้างหลังโปสการ์ด" ซึ่งสร้างความหนาวร้อนให้ใจคนอ่านให้ร่วมทุกข์ร่วมสุขไปกับชะตากรรมของคนทั้งสอง เราปฏิเสธไม่ได้เลยว่านี่คือความแยบยลของตัวหนังสือที่ผู้เขียนทั้งสองคนสร้างขึ้น ที่แม้จะทำให้ใจเราผู้อ่าน

ปวดร้าวไป แต่ก็ยังเป็นใจที่ยังยืนยันกับตัวเองได้ว่า ถึงสังคมจะร้ายเพียงใด แต่ใจเรายังไม่ร้าย เรายังปวดแสบปวดร้อนกับสิ่งที่เกิดขึ้น และเราเองก็ปรารถนาจะให้สังคมกลับเป็นดีเช่นกัน

แหละนี่ละคือพลังอันยิ่งใหญ่ของวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมประเภทสารคดีหรือนวนิยายก็ตาม คือพลังที่จะปลุกเร้าใจคนให้สำนึกในความดี!

"ข้างหลังโปสการ์ด" เป็นงานที่นักอ่านทุกคนควรมิไว้ จะอ่านแบบรวดเดียวจบ หรืออ่านเป็นช่วงเป็นตอนเพราะหนังสือหนา ก็ได้สรรพรสไปเสียทั้งนั้น ในยุคนี้เป็นยุคของสังคมข่าวสารและเทคโนโลยีไม่มีพื้นที่ใดเป็นพื้นที่ต้องห้ามหรือเป็นดินแดนลี้ลับได้อีกแล้ว สังคมข่าวสารและเทคโนโลยีการขนส่งที่ก้าวหน้า ทำให้มนุษย์ "รู้มาก" จนรู้ในทางที่ผิดจนกล้าใช้เทคโนโลยี เขี่ยบย่ำเข้าไปในแดนที่ทุกศาสนาถือเป็นแดนต้องห้าม คือ "ธรรมชาติ" "ข้างหลังโปสการ์ด" ตอกย้ำให้เราตระหนักรู้ถึงภัยสูญเสยครั้งใหญ่ของมนุษย์ อีกทั้งพาเราไปผจญภัยในความเชื่อและการกระทำผิดๆ หลายสิ่งหลายอย่างของมนุษย์หลายพวกหลายนาม ที่ช่วยกันผลักดันให้จิตใจของมนุษย์ "กล้า" ที่จะบุกเข้าทำลายสวนของพระเจ้า ความคิดที่เลวร้ายซึ่งเกิดจากมนุษย์ เลือกเดินในทางที่ผิดอย่างมั่นใจเอง เปรียบไปคงไม่ต่างอะไรจากงูและแอปเปิ้ลผลร้าย ที่ทำให้อาดัมกับอีวาถูกขับไล่จากสวนของพระเจ้า และถ้าไม่ยอมตระหนักรู้ เราทุกคนอาจถูกพระเจ้าขับไล่อีกครั้ง แล้วถ้าเป็นจริง เราจะไปอยู่ไหนได้อีก - ลง ไปอยู่นรกกระนั้นหรือ?

ในส่วนของการผลิตหนังสือเล่มนี้ก็มีข้อที่ต้องชมเชย คือ การลงจด-หมายปฏิบัติจากผู้อ่านเมื่อครั้งลงเป็นตอนๆ ในนิตยสารลงไปได้ด้วยการรวบรวมมาลงในลักษณะนี้ ช่วยให้หนังสือ "มีประวัติ" เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านที่มาอ่านตอนรวมเล่มได้รู้ ปกติหนังสือเล่มแต่ละเรื่องมักจะต้องรอสะสมคำวิจารณ์และตัดตอนนำมาตีพิมพ์ไว้ท้ายเล่มในการตีพิมพ์ครั้งต่อไป ซึ่งบางทีก็ไม่มีเลย หนังสือที่เคยลงเป็นตอนตามนิตยสารจึงมีข้อได้เปรียบในเรื่องนี้ คำวิจารณ์หรือจดหมายปฏิบัติมีความหมายต่อผู้อ่านทั่วไปอย่างมาก โดยเฉพาะในบ้านเรา ที่จัดได้ว่าอยู่ในประเทศผู้พิมพ์ก็พิมพ์กันไป คนซื้อก็ซื้อกันไป ขาด guide book หรือ book review มาช่วยให้ข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินใจซื้อ และร่วมแสดงความคิดเห็นของตัวเองไป กับปฏิบัตียดังกล่าวภายหลังการอ่านได้การนำ "ความคิดเห็น" ที่อยู่ในรูปการวิจารณ์ ทรศนะ หรือปฏิบัตียามาลงในหนังสือเล่มทุกเรื่อง จึงมีความหมายกับคนอ่านเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในสถานการณ์ความเป็นไปของการสร้างเสพย์วรรณกรรมบ้านเราขณะนี้

ใน "ข้างหลังโปสการ์ด" นอกจากคนเขียนจะคำทอพวกทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว เธอยังขวางหูขวางดาพระบางกลุ่ม อย่างที่อ่านแล้วชวนให้คิดไปว่า ทำไมนักเขียนปัจจุบันถึงมองพระในแง่ลบกันนัก ทั้งที่รู้ว่าการแตะต้องเรื่องของบุคคลในศาสนาออกจะเป็นเรื่องต้องห้าม อันอาจจะถูกแอนตี้ได้ง่าย

ในเมื่อนักเขียนอุทธรณ์ทำตัวเป็นโจทก์ ศาสนาจึงตกเป็นฝ่ายของ
จำเลยที่จะต้องแก้ต่างให้ตัวเอง แต่ก็มีคนเชื่อว่าตราบดีที่ทางพุทธศาสนา
เรายังใช้หลักการเรื่องการมองตน เมื่อเกิดปรากฏการณ์ที่พระภิกษุนักเขียน
มองในแง่ลบเช่นนี้ เรื่องที่นักเขียนหยินขึ้นมาพูดกัน ก็คงไม่มีใครรู้ถ่องแท้
ไปกว่าเจ้าตัวผู้เป็นต้นตอของเรื่อง จึงคงเป็นเรื่องของพระสงฆ์และบุคคลใน
ศาสนาเท่านั้น จะให้คำตอบได้ว่าจะเลือกประณามนักเขียนหรือสารพัดตัวเอง
ว่าเกิดอะไรขึ้น ดัดสลายความยึดมั่นถือมั่น แล้วส่องใจมองหาความเป็นมา
เป็นไป ที่แม้เมื่อพบว่านักเขียนเป็นฝ่ายผิด ก็จะใช้หลักการมองตนนี้เข้า
แก้ไขความเข้าใจผิดด้วยเช่นกัน ในฐานะที่ได้ชื่อว่ามีปัญญากว่า นักเขียน
ซึ่งเป็นปฤชณ

แต่อย่าใช้วิธีของทางโลก ด้วยการลุกขึ้นมาแอนตี้ตามหน้าหนังสือ-
พิมพ์เลย มันรังแต่จะทำให้หนังสือยิ่งขายดีและไม่ช่วยให้อะไรดีขึ้นมาเลย!!

สัปดาหวิจารณ์
ปีที่ 39 ฉบับที่ 40
7-13 มีนาคม 2536